

A TANULMÁNYI KIRÁNDULÁSOK ÉS A TURIZMUS KAPCSOLATA

SIMÁNDI SZILVIA

Az ifjúság minden korcsoportjában elengedhetetlen a szabadidő-tevékenységek lehető legváltozatosabb formáinak ismertetése, amelyek a mindennapi élet részeivé válva értéket adnak a szabadidőnek, így megalapozzák a szabadidő igényes felhasználásának felnőttkori szokásait is. (...)

Vannak olyan kedvelt osztálykirándulás helyszínek, ahol a történelmi-kulturális örökségek koncentráltan bemutatathatóak (Budapest, Eger, Dunakanyar stb.) és ahol lehetőség van a természeti és kulturális örökségek egyidejű bemutatására és megismerésére is.

A tanulmány alapgondolata abból indult ki, hogy tanulmányi kiránduláson minden általános és középiskolai osztály részt vesz. Az oktatási anyagnak nélkülözhetetlen kiegészítő elemei az egy-, két-, háromnapos osztálykirándulások, amelyeknek célja a valóságos környezet megismertetése, azaz hogy a diákok megismerjék hazánk és más országok egyes kulturális és természeti értékeit, illetve örömet jelentsen számukra a városnézés és izgalmassá váljon a múzeumlátogatás. A kirándulásokon az érzéki-megismerő tanulás, a cselekvő-felfedező magatartás dominál, ösztönözve a kollektív és egyéni érdeklődés kialakulását. Jelentős személyiség- és közösségfejlesztő hatású, illetve az osztályfőnök más, nem iskolai szituációkban is tanulmányozhatja a tanulók magaviseletét. A (nem kifejezetten iskolás, tantermi) tanár-diák viszony, a sajátos légkör és körülmények jó lehetőséget biztosítanak a személyiség, a lélek formálására, illetve a turizmusra, nyaralásra való felkészítésre is, melynek fontosságát az UNWTO (Világ Turisztikai Szervezet) Manilai nyilatkozata (1980)¹ is hangsúlyozza. Az utazás képez, de ahhoz, hogy valaki ténylegesen a látókörét tágítani tudja, meg kell azt is tanulnia, hogyan kell más kultúrákhoz viszonyulni.

A turizmusban a szocializáció megkerülhetetlen kérdés. A szocializáció különböző intézményeken keresztül valósul meg, a családtól kezdve az iskolákon, vallási szervezeteken keresztül a munkahelyekig. Számos kutatás hangsúlyozza (Giesecke 1965, Buddrus 1984, Schmidt 1990) a fiatalok utazásával kapcsolatos döntések fontosságát.² Az ifjúság minden korcsoportjában elengedhetetlen a szabadidő-tevékenységek lehető legváltozatosabb formáinak ismertetése, amelyek a mindennapi élet részeivé válva értéket adnak a szabadidőnek, így megalapozzák a szabadidő igényes felhasználásának felnőttkori szokásait is. A Manilai nyilatkozat szerint

„a turizmusban az anyagiaknál fontosabbak a nem anyagi szempontok. Ezek lényegében a következők: az ember önmegvalósítása, kiteljesedése, állandóan bővülő művelődési lehetőség (...) az ember felszabadítása, személyiségének és méltóságának tiszteletben tartásával, a különböző kultúrák elismerése és a népek szellemi örökségének tiszteletben tartása.”

Például a felvilágosodás racionalizmusa is nagy hangsúlyt fektetett az utazásra. *Rousseau Emil, avagy a nevelésről* (1762) című munkájában képzelt regényhőse nevelésére a könyv lapjain saját maga vállalkozott, magára öltve a házitanító szerepét.³ Könyvében egy fejezetet az utazással kapcsolatos nézeteinek szentelt. *Rousseau* az utazások fontosságára a következőképpen hívta fel a figyelmet: „Kérdezni szokták az emberek, vajon jó-e a fiatalembereknek, ha utazgatnak? Sokat is vitatkoznak erről. Ha az emberek másként tennék fel a kérdést, vagyis ha azt kérdeznék, jó-e ha az ember világlátott, talán kevesebbet vitatkoznának erről.” (504. o.) Munkájában kitért a nevelők szerepére: „Megmondtam már mi teszi az utazást mindenki számára terméketlenné. Ami az ifjúság számára még inkább terméketlenné teszi, nem egyéb, mint a mód, ahogyan utaztatják a fiatalokat. A nevelők nagyobb gondot fordítanak a maguk multságára, mint növendékük oktatására...” (524. o.) „Mindannak, ami ésszerűen történik, kell, hogy meglegyenek a maga szabályai. Az utazásnak is, ha a nevelés egy részeként tekintjük, saját szabályaival kell rendelkeznie. Utazni, csak, hogy utazzon az ember, annyi, mint kóborolni, csavargónak lenni. Utazni azért, hogy műveljük magunkat, még ez is nagyon bizonytalan cél. A meghatározott célt nélkülöző tanulmány mit sem ér. Én kézzel fogható érdeket tűznék ki a fiatalember tanulmányai elé, és ezt a jól megválasztott érdek a művelődés természetét is meghatározná. Hibás okoskodás tehát azt következtetni, hogy az utazás haszontalan, mivelhogy nem értünk az utazáshoz.” (509. o.)

Az ifjúsági turizmus és nemzetközi diákcsere 1978-as évkönyvében⁴ is kívánalmakat fogalmaztak meg, miszerint az iskolának a diákjait a jövőben jobban fel kell készítenie az idegenforgalomra, és a turizmusnak mint új tantárgynak a bevezetését javasolták. Valószínűleg a turizmus mint tantárgy bevezetése a jövőben is illúzió marad, így az utazásokkal kapcsolatos nevelés a tanórán kívüli tanulmányi kirándulás alkalmával jelenik meg. Amennyiben a lélektani sajátosságait ennek a korosztálynak figyelembe veszik és jó szervezés esetén (egyik típushiba, ha túl zsúfolt és száraz a program) élményt szolgáltat, már szinte korán, észrevétlenül megalapozzák a fiatalok turisztikai érdeklődését. Az élmény olyan lelki jelenség, amelyben nem a valóság tartalma, hanem az egyén számára való jelentősége fejeződik ki, megadva annak érzelmi színezetét. *Rubinstein* (1964) vizsgálata szerint az embernek az válik élményévé, ami számára személyileg jelentősnek bizonyul.⁵ Ezzel függ össze az élmény fogalmának az a pozitív tartalma, amellyel rendszerint felruhazzák, amikor azt mondják, hogy az ember valamit átélt, hogy

ez vagy az az esemény számára élménnyé vált. Az élmény általánosan egy esemény, megtapasztalás érzélem-komplexumának különböző erősségű lenyomata.

Egy terület megismerése csakis annak komplex érzékelése útján lehetséges, melyben a környezeti, természeti értékek nem választhatók el az emberi jelenlét nyomán létrejött értékektől, a kultúrától, a hagyományok által közvetített ismeretanyagtól. Napjainkban a turisztikai magatartás elengedhetetlen részét képezi a környezettudatosság, vagyis a turistáknak az őt vendégül látó hely környezeti állapotának, értékeinek megőrzésére fordított figyelmé.

A fenntarthatóság, mint meghatározás, két oldalról is megjelenik. Egyrészt a fenntarthatóság pedagógiája oldaláról, amely magában foglalja mindazokat a pedagógiai törekvéseket, amelyek célja olyan emberek nevelése, akik képesek fenntartható társadalmat kialakítani és működtetni. A fenntarthatóságra törekvés hosszú távú célja, hogy az emberiség rendelkezésére álló erőforrásokból biztosíthatóvá váljon az emberi társadalom hosszú távú működése (Varga é.n.).⁶ Másrészről pedig a fenntartható turizmus (*sustainable tourism*) oldaláról, melynek koncepciója először Krippendorf (1987) *The Holiday Makers* című művében fogalmazódott meg.⁷ Azóta a fogalom bővült, újabb meghatározások születtek, összességében azonban elmondható, hogy a fenntartható turizmusfejlődés hosszú távon tiszteletben tartja a jelenlegi gazdasági, társadalmi, kulturális és fizikai erőforrásokat, emlékeztet az élményeket nyújt a látogatóknak és javítja a helyi lakosság életkörülményeit.

A UNWTO már 1983-ban figyelmeztetett a turizmusnak a környezetre gyakorolt lehetséges káros hatásaira és az ezzel kapcsolatos oktatás-nevelés szükségességére. Az oktatásnak alapvető szerepe van a felelősségteljes turizmus népszerűsítésében. Az emberek hozzáállásának és viselkedésének megváltoztatása egyenlő arányban fontos annak érdekében, hogy képesek legyenek megérteni a fenntartható turizmus eszméjét. Valamennyi pedagógiai program tartalmazza a tanulmányi kirándulások és a környezeti nevelés közötti kapcsolatot, azonban a környezeti nevelés definíciója még nem egységesen elfogadott. Egyes nézetek szerint a környezeti nevelés olyan gyűjtőfogalom, amely magában foglalja az összes, ezzel a témával kapcsolatos, természeti és környezeti témakörbe tartozó ismeretet. Mások véleménye szerint a környezeti nevelés emberközpontú, a környezet fogalmán az emberi környezetet kell érteni, és ennek része a természeti környezet is. Szükség van tehát egy megkülönböztető fogalom bevezetésére, mely kifejezésre juttatja a célérték más úton történő megközelítését, szemléletbeli különbözőségét (Orgoványi 1998).⁸

Vannak olyan kedvelt osztálykirándulás helyszínek, ahol a történelmi-kulturális örökségek koncentráltan bemutatathatóak (Budapest, Eger, Dunakanyar stb.) és ahol lehetőség van a természeti és kulturális örökségek egyidejű bemutatására és megismerésére is.

A városok gyakran „kapui” és első pihenőhelyei az adott (turisztikai) régióknak, térségnek vagy fontosabb attrakciónak, ami azt jelenti, hogy a turisták/kirándulók a környékbeli utak kiindulópontjaként, bázisaként használják azokat.

Eger például kedvező adottságokkal rendelkező középváros. Érseki központ, kulturális-történelmi emlékekben gazdag település. Feltételezésünk szerint az egeri várat és a hozzá kapcsolódó mítoszt – *Gárdonyi Géza Egri csillagok* műve alapján – minden magyar diák ismeri. A *Dobó István Vármúzeum* az egyik fontos állomása az Egerbe érkező (osztály)kirándulóknak, turistáknak (lásd *1. számú melléklet*).

A *múzeum* fontos tanulási helyszín, mivel nem csupán gyűjt, kutat, konzervál, hanem kiállít, közlést, oktat, nevel és szórakoztat is. Az elmúlt évszázadban teret nyert egy új kifejezés, mely pontosan kifejezi a múzeumok napjainkban egyre elterjedtebbé váló új feladatát. Ez a kifejezés az „edutainment” – az ’oktatás’ (*education*) és a ’szórakoztatás’ (*entertainment*) angol megfelelőiből összevont szó. Szórakoztatva oktatni vagy oktatva szórakoztatni, a sorrend felcserélhető, a kifejezés lényege ugyanaz marad.

A múzeumi oktatás egyik nagy előnye az iskolai oktatással szemben egyrészt magában a múzeumi térben, az oldottabb légkör megteremtésének lehetőségében rejlik. Ezt az alapvetően meglévő előnyt szükséges még erősíteni azáltal, hogy olyan programokat, olyan tevékenységformákat kínáljon a múzeum látogatói számára, melyek szórakoztató jellegű, aktivitásuk vagy interaktivitásuk révén lehetővé teszik a hatékonyabb tanulást. Régóta kimutatott, hogy az olyan tanulási folyamat, melynek során a tanuló valamiféle aktivitást fejt ki, hatékonyságában messze felülmúlja a pusztán verbális közlésen alapuló tanítási-tanulási formát, nem is beszélve a pusztán frontális módon zajló oktatással való összevetésről (*Koltai–Koltai 2005*)⁹ (lásd *2. számú melléklet*).

A kulturális látnivalók mellett a természeti örökségünk bemutatására nyújtanak lehetőséget a *nemzeti parkok*, illetve a *látogató és oktató központok*. Magyarországon tíz összefüggő vagy mozaikos elrendezésű nemzeti parkvezetben állami feladatként, szervezeten, módszeresen gondoskodnak a természeti értékek megővéséről. A kiemelten védett területek közül több a világörökség része. Természetesen a nemzeti parkok elsődleges feladata a természetvédelem, emellett jelenik meg a turisztikai programok, attrakciók szervezése, ahol egyre fontosabb szerepet kap az interaktivitás lehetősége. A természeti nevelés elsősorban a természetben szerzett élményekre épít. A közvetlen tapasztalás, érzelmi kötődés, megismerés útját járja. A környezeti nevelés integráns része kell legyen a természet szeretetére és védelmére nevelés, ezért az iskolán kívüli, szabad természetben végzett tevékenység elengedhetetlen. Egyre több nemzeti parkunkban hoznak létre oktató- és látogatóközpontokat. A mellékletben a Bükk Nemzeti Park látogató- és oktatóközpontját emelem ki (lásd *3. számú melléklet*).

ZÁRSZÓ

A tanulmányi kirándulásoknak a szabadidő megszervezése, a tanítási helyzeteken kívüli csoportos tevékenységek és az együttesen megélt élmények képezik a fontos előnyeit. Fontos, hogy a tanulmányi kirándulás, a tudás megszerzése nagyszerű élmény legyen a tanulóknak, arra törekedve, hogy a játékosan, szemléletesen átadott új információk könnyedén kapcsolódjanak a már megszerzett ismereteikhez, s így a történelem és a művészet, a kulturális és a természeti értékeinek megismerése élvezetes és izgalmas felfedezőút legyen számukra, megalapozva ezzel is a későbbi igényes, tudatos turisztikai-szabadidős döntésüket.

MELLÉKLETEK (példák):

1. számú melléklet:

Eger látnivalói (a teljesség igénye nélkül):

- Bazilika
- Széchenyi utca
- Görög-keleti (Szerb) templom
- Eger vára, Gárdonyi Emlékház, Minaret
- Barokk Eger: Minorita templom, Kossuth Lajos utca, Ferences templom, Megyeháza, stb.
- Líceum, Eszterházy Károly Főiskola (Csillagászati Múzeum, Eszterházy Károly Főiskola Líceumtörténeti Pedagógiai Múzeuma, Főegyházmegyei Könyvtár)
- Múzeumok: 200 éves István Borpince és Nemzeti Bormúzeum, Érseki Gyűjteményi Központ, Megyeháza – Helytörténeti kiállítás, Heves Megyei Sportmúzeum, Palóc Népművészet, Tűzoltó Múzeum, stb.
- Érsek-kert

2. számú melléklet:

Az egeri Dobó István Vármúzeum speciális foglalkozásai a muzeológia különböző területeiről:

a) Régészet: „Lovasok és nyilasok jönnek...”

A Kárpát-medencében Krisztus születése után az 1–9. században élt népek régészeti emlékei. Az ásások során előkerült leletek és a kísérleti régészet eredményeinek felhasználásával megismertetjük a szarmaták, hunok, germánok, avarok korabeli ékszereit, viseleteit. Tanulmányozzuk a nomád népek által képviselt harcmodort, fegyvereket.

b) Néprajz: „hej pártám, pártám, gyöngyös koszorúm...” – Beszédés népviseletek

Az öltözet kiemeli az előnyös tulajdonságokat, díszít, felhívja a figyelmet, véd, melegít és sok esetben egész szimbólumrendszert hordoz. Megismerjük a magyar népviselet típusait és kiemelkedő darabjait.

c) Művészettörténet: *Az egri vár és hősei a képzőművészetben*

Az előadáson azoknak a képzőművészeti alkotásoknak a bemutatására kerül sor, amelyek az egri várat és a törökökkel vívott győztes csatát, az egri nők, Dobó István és katonái vitézségét, a magyar történelem e kicsiny, ám példaadó epizódját jelenítették meg az éppen aktuális társadalmi közegbe ágyazottan.

d) Irodalomtörténet: *A végvári élet a szépirodalomban*

Megtudjuk, milyen életet élt Tinódi Lantos Sebestyén, megismerkedünk Balassi Bálint kalandos egri éveivel, bepillantunk Gárdonyi Géza írói műhelyébe. Eredeti kéziratokat olvassunk, históriás éneket írunk, új szereplőkkel és új eseményekkel bővítjük Gárdonyi regényét. (Forrás: <http://www.div.iif.hu/hu/muzeumpedagogia.htm>)

3. számú melléklet:

A fent ismertetett tevékenységformákhoz a következő tárgyi feltételek adottak a Bükki Nemzeti Parkban:

- A felsőtárkányi Nyugati Kapu Oktató- és Látogatóközpont.
- Tanösvények, bemutatóhelyek. Tanösvényeink egyaránt szolgálják a turizmus, idegenforgalom és az oktatás, környezeti nevelés céljait. A Bükki Nemzeti Park területén lévő és az igazgatóság kezelésében lévő 12 bükki tanösvényről különböző jellegű és típusú ismertető kiadványokkal rendelkezünk. Kifejezetten a környezeti nevelés (erdei iskolai programok) szempontjaira létesített tanösvény-hálózatunk az épülő oktató- és látogatóközpontunk köré szervezett felsőtárkányi három körös tanösvény.
- Oktatási segédanyagok, oktatási programok. (Kialakításuk, összeállításuk elsősorban a felsőtárkányi oktató- és látogatóközponthoz és erdei iskolához igazodik.)
- Ismeretterjesztő kiadványok. Az igazgatóság különféle ismeretterjesztő kiadványokat (könyvet, füzetet, prospektusokat stb.) folyamatosan jelentet meg.

(Forrás: <http://www.bnpi.hu/?c=oktatas/tevekenyseg>)

IRODALOMJEGYZÉK:

Opaschowski, Horst: *Tourismus: systematische Einführung-Analysen und Prognosen*, Westdeutscher Verlag, Opladen, 1996.

UNWTO: www.world-tourism.org

Bükki Nemzeti Park: www.bnpi.hu/?c=oktatas/tevekenyseg

Dobó István Vármúzeum www.div.iif.hu/hu/muzeumpedagogia.htm

JEGYZETEK:

¹ Manilai Nyilatkozat, in: Lengyel Márton: *A turizmus általános elmélete*, KIT, Budapest, 1992.

- ² Giesecke, Hermann: *Tourismus als neues Problem der Erziehungswissenschaft*, in: Hahn, H: *Jugendtourismus*, München, 1965; Buddrus, Volker: *Theorie des Jugendtourismus*, in: *Jugendtourismus*, Starnberg 1984; Schmidt, Harald: *Der deutsche Jugend-Tourist*, Verlag für universitäre Kommunikation, Berlin, 1990.
- ³ Rousseau, Jean-Jacques (ford: Győry János): *Emil, avagy a nevelésről*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1965.
- ⁴ *Das Jahrbuch für Jugendreisen und internationalen Jugendaustausch*, 1978, in: Hahn, Heinz [Hrsg.]: *Tourismuspsychologie und Tourismussoziologie: ein Handbuch zur Tourismuswissenschaft*, München, Quintessenz, 1993.
- ⁵ Rubinstein, Szergej L.: *Az általános pszichológia alapjai*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964.
- ⁶ Varga Attila: *Lehet-e hatása a felnőttoktatásnak az ökológiai lábnyomra? A fenntarthatóság pedagógiája mint a módszertani megújulás lehetősége a felnőttoktatásban*, in: <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=tanari-varga-lehet> (2006. 11. 07.).
- ⁷ Krippendorf, Jost: *The Holiday Makers*, Butterworth Heinemann, Oxford, 1987.
- ⁸ Orgoványi Anikó: *Művészet és természeti nevelés*, in: *Új Pedagógiai Szemle*, 1998. évi 3. szám.
- ⁹ Koltai Dénes – Koltai Zsuzsa: *Felnőttoktatás és múzeumi képzés*, in: *Tudásmenedzsment*, VI. évf., 1. szám, 2005.

Hargitai Beáta: Az út vége

